

דברי חלומות

פתחא דסוגיא

ותענית חלום, הואיל ואתא לידי אימא ביה מילתא. יען כי ראיתי הרבה בני אדם מקליין ומתעניין בשבת כשנפשם עגומה. וכבר נתבאר שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת, שאין אנו בקיין בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע. והעולם נוהגין להתענות על ג' חלומות כמבואר סימן רפ"ח. אמנם נראה לי, דגם באלו אין להתענות אלא אם כן נפשו עגומה ומצטער בלבו, דאז התענית תענוג לו, ואם לא, לא (של"ה מסכת שבת נר מצוה אות נא).

ביאורא דתלמודא

דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין - אין בהם ממש להזהירנו מן העונש (ע"פ האלשי"ך דניאל ב טו). **שדברי חלומות לא מעלין ולא מורדין** - לאסור לו ממונו, ואף על פי שיש רגלים לדבר דקושטא קאמה, כגון הכא שהודיעו היכן היו המעות טמונין, ואפילו הכי לא מהנו החלומות לאסור (חידושי הר"ן סנהדרין ל). **אמר רבי חנן אפילו בעל החלומות** - אדם שחולם על אחרים (ש"ת תשב"ץ ח"ב סימן קכח). שעומדת לו שעתו שיתקיימו חלומותיו (אלשיך בראשית לו יט). **אל ימנע עצמו מן הרחמים** - ומן התפלה, ויבין וידע שהתפלות והצדקות יכריחו המזל ומערכת התולדה בכל דבר (מאירי מועד קטן כח). שהתפלה כוחה גדול יותר מן הנבואה (רבינו בחיי דברים יא ג). **אמר רב הונא לאדם טוב אין מראין לו חלום טוב** - כדי שידאג ולא יחטא, ושיכפר לו עצבונו (רש"י). **ולאדם רע אין מראין לו חלום רע** - כדי לשמחו, שיאכל עולמו (רש"י). **כי הוה חזי חלמא טבא אמר וכי החלומות השוא ידברו** - בלשון תמיהה, והרי כתיב [בחלום אדבר בו] (מהרש"א). - **והכתיב בחלום אדבר בו** - כאדם שרואה חלום וצריך פתרון. (דעת זקנים במדבר יב ו) הוא ידבר דבר ויאמת אותו, רצה לומר חלום כזה יוכל לספר בדרך ספור נבואה (מצודת דוד ירמיהו כג כח). **כאן על ידי מלאך** - היינו שהחולם הוא אדם ששכלו גובר על כוחו המדמה (עיקרים ג י). **כאן על ידי שד** - היינו אדם שכוחו המדמה גובר על כוחו השכלי (עקרים שם).

ליקוטא דתלמודא

נחלקו חז"ל (הוריות יג:) האם דברי חלומות מעלין או לא: **אחוו להו בחלמייהו זילו פייסוהו, רבי נתן אזל, רבי מאיר לא אזל, אמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין.** עוד אמרו ז"ל (תוספתא מעשר שני פ"ה) בענין זה: **היה מצטער היכן מעשר שיני של אבא, בא איש חלום אמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן, זה היה מעשה. ומצאו שם מעות, ובאו ושאלו את חכמים, ואמרו הרי אילו חולין, שדברי חלומות לא מעלין ולא מורדין.**

ובמקום אחר (ברכות י:) מצאנו שאמרו ז"ל שצריך לחוש לחלום ולהתפלל לבטלה: **אמר רבי חנן: אפילו בעל החלומות אומר לו לאדם למחר הוא מת, אל ימנע עצמו מן הרחמים.** עוד אמרו ז"ל (ברכות נה:) שיש ענין בחלום: **אמר רב הונא לאדם טוב אין מראין לו חלום טוב, ולאדם רע אין מראין לו חלום רע.**

עוד ראינו לחז"ל (שם) שנתנו ליבם מחד לחוש לחלום ומאידך לבטלו: **שמואל כי הוה חזי חלמא בישא אמר וחלומות שווא ידברו. כי הוה חזי חלמא טבא אמר וכי החלומות השוא ידברו, והכתיב בחלום אדבר בו. רבא רמי כתיב בחלום אדבר בו, וכתיב וחלומות השוא ידברו. לא קשיא, כאן על ידי מלאך, כאן על ידי שד.**

התפלות והצדקות יכריחו המזל ומערכת התולדה (מאירי)

אור תורה

ויאמר שמעו נא דברי אדם יהיה נביאכם ה' פמראה אליו אתנדע בחלום אדבר בו. (במדבר יב ו)

כי התרפים דברו און והקוסמים חזו שקר וחלומות השוא ידברו הקל ינחמון על פן נסעו כמו צאן יענו כי אין רעה. (זכריה יב)

כי כרב חלמות והבלים ודברים הרבה כי את האלהים ירא. (קהלת ה ו)

האידינא אליבא דשמעתא

מאיזה חלום יש לחשוש בימינו

אמרו ז"ל (שבת יא.) שיפה תענית לחלום כאש בנעורת. ופירשו שם המפרשים שכשם שהאש מכלה את הנעורת, כך התענית תבטל את גידת החלום. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סימן רפ"ח ס"ד) שמתור להתענות אפילו בשבת כדי לבטל רוע הגזירה. והנה ראינו בחז"ל חילוקי דברים רבים איזה מהחלומות דברי אמת הם וראוי להטיבם, ואיזה חלומות אינם דברי אמת. וכתב בשו"ת תשב"ץ (ח"ב סימן קכח) בענין החלום הנכון וז"ל: 'הצודק מהם הוא בהיות הכח המדמה אשר באמצעותיו הם החלומות, בריא ביצירתו בהרכבתו ובמזוגו, ולא יעיקוהו מזוג רע ממזונות מולידים לחה עבה ושחורה, ואידיים עבים מערבבים אותו, וכשהוא על אופן זה ילוח אליו הכח השכלי, ובאמצעותו כח עליוני מהשכל הפועל רואה חלומות צודקים. וכבר אמרו כי אחד ממופתי ההשגחה הוא ענין הודעת העתיד לבא, כדי שישמור ממנו האדם. וזהו אומרים ז"ל כאן על ידי מלאך ולפי זה אמרו חלום אחד מששים בנבואה.'

ובענין החלום אשר איננו נכון, כתב התשב"ץ (שם), וז"ל: 'והחלום הבלתי צודק הוא בהיות הכח המדמה בלתי בריא, או מפני שרש יצירתו ברוע הרכבתו וברוע מזוגו, או מפני מזונות עבים רעי הכמות, המולידים אידיים עבים שחורים יטרידוהו, ומפני זה מורכב מחושים אין להם מציאות כלל. ועל זה אמרו ביומא חלמא דבי שמשא בטלין אינון, וזהו אומרם כאן על ידי שד, כי השד השאילוהו במקום הזה אל רוח רעה מזוקת, ושודדת את האדם, והם כלם מאין ופעלם מאפע, אין ידים להם ואין לחוש להם כלל.'

כיצד לפתור חלום באופן נכון בימינו

בענין האופן בו נכון לפתור חלום, כתב במהרש"א (חידושי אגדות ברכות נה:), וז"ל: 'אבל הנראה דהדברים כפשטן וכמשמען כי יש לפעמים לחלום אופנים הרבה לרעה ולטובה, ויותר מזה שגם החלומות שפתרונם הקרוב לאמתי לטובה, אפשר שישתנה לרעה על ידי הפתרון, כדמוכח

מההיא דהרואה באר בחלום ישכים, ואין זה דבר זר לקבל, כי כמו שמצינו שיש כח בנפש האדם לפעול בעינו לטוב, כדכתיב טוב עין הוא יבורך. וכן בהפך ברע עין כבלעם, ובכמה מקומות וכיוצא בזה בדבורו הקל, כדאמרינן אל תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך, ואל תהא קללת הדיוט קלה בעיניך, וכן הוא הדבר הזה שניתן כח לפה להוליך את החלום כפי פתרונו, אם הוא מעין החלום.'

מי הוא זה שהוכשר לפתור חלום

כתב בספר שו"ת מן השמים (סימן כב) ששאל בשמים כמה פעמים בענין זה, ובתחלה לא השיבו לו, ולאחר מכן השיבו לו, וז"ל: 'השיבו הלוא ידעת וגם שמעת כי יש אנשים שמזל תולדותם להיות עיניהם ולשונם רע, גם יש שרגליהם רעה, והרבה תחלואים באים בעבור עין הרע, והרבה מתים בעין הרע, כמו שאמרו תשעים ותשעה בעין הרע ואחד בדרך ארץ, וגם לפעמים ניתן רשות לשטן לחבל, כמו שידעת במרים מגדלא שער נשייא, גם יש אנשים שרגליהם טובה כמו שאמר הכתוב ויברך ה' אותך לרגלי, אף אתה אל תתמה על אלו, כי יש אנשים שמזל תולדותם להיות פותרי חלומות, ויתקיים בין לרעה בין לטובה, ובלבד שיהיה לפי הענין ובר הדיא היה מהם.'

האופן בו נותנים מן השמים חלומות

כתב מהר"י בן חביב (עין יעקב ברכות נה:) שלפעמים חולם האדם על עצמו, ולפעמים חולם על אחרים, והכל הוא כפי שרוצים להוכיחו מן השמים, וז"ל: 'והנה ראובן שהוא אדם טוב, אין ראוי שיראוהו חלום רע, אך חטא אחד בידו ומן השמים רוצים שיחזור עליו בתשובה, על כן חולם חבירו עליו חלום רע, בכדי שיודיעהו על כך, ויחזור בתשובה. וכיוון שראובן עצמו לא יודע פרטי החלום, על כן לא יבהלוהו רעיונו, ויהא כאיגרתא דלא מקריא, ואדם שאיננו לגמרי טוב, יראוהו החלום עצמו, ומלבד מה שיחזור בתשובה, גם כן יטיבהו בפני ג', ויאמרו פסוקי דרחמי כדי שלא יתייאש מן התשובה.'

עומקא דסוגיא

א. עיין באברבנאל (בראשית מא), בענין השפעת פעולות האדם על מה שיבואהו בחלום הלילה, וחלום זה איננו ממה שיראוהו מן השמים אלא מהרכבת הדמיון, ע"ש. ובטעם הדבר שמראין לו לאדם חלום שיש בו ממש עיין במה שכתב ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק פרשת תבוא) הוא כדי שייטיבהו וישוב בתשובה.

ב. עיין במהרש"א (חידושי אגדות ברכות נה:) שפשט את מיני החלומות מהם

התפלה כוחה גדול יותר מן הנבואה (רבינו בחיי)

מראי מקומות

- א. הוריות יג:
- ב. תוספתא מעשר שני פ"ה
- ג. ברכות י:
- ד. ברכות נה:
- ה. שבת יא.
- ו. שו"ע או"ח סימן רפ"ח ס"ד
- ז. שו"ת תשב"ץ ח"ב סימן קכח
- ח. מהרש"א חידושי אגדות ברכות נה:
- ט. שו"ת מן השמים סימן כב
- י. מהר"י בן חביב עין יעקב ברכות נה:
- יא. אברבנאל בראשית מא
- יב. פרי צדיק פרשת תבוא
- יג. ריטב"א תענית יב: